

7^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΛΑΡΙΣΑΣ

Οδοιπορικό στα μυστήρια
μονοπάτια των κάστρων!

Οδοιπορικό στα μυστήρια μονοπάτια
των κάστρων!

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2009 – 2010

*Τα κάστρα εξασκούν μυστηριώδη
γοητεία στην ψυχή του ανθρώπου.*

*Όταν μέσα στον κάμπο ορθώνεται
ξάφνου στο βάθος του ορίζοντα, ένα
απότομο βουνό και στην κορυφή του
ξεχωρίζεις μίαν κορόνα από
μισογκρεμισμένα μουράγια και πύργους
και πολεμίστρες, η ψυχή σου τινάζεται
και αντρείεύει...*

Νίκος Καζαντζάκης

- ◆ Ένα κάστρο ελληνικό.... Στο σήμερα. Άρρηκτα δεμένο με την ιστορία του. Φθαρμένο μα ζωντανό.

- ◆ Σαν να το τρέφει ακόμα το αίμα εκείνων που αγωνίστηκαν για το χόμα του. Στέκει αγέρωχο στο ύψωμά του και ατενίζει την ελληνική γη γύρω του.

- ◆ Ανάμεσα σε γη και ουρανό. Με τη θάλασσα κάτω ανήμπορη να ηρεμήσει. Με το άρωμα του μπαρουτιού να πλανάται διακριτικά, ανθεκτικό στον άνεμο.

◆ Κάθε βουνό και κάστρο.

◆ Κάθε λιμάνι και κουλές.

- ◆ Ένα τεράστιο δίκτυο μεγάλων και μικρών οχυρωματικών έργων, που συχνά φέρουν τη σφραγίδα της δυτικής αρχιτεκτονικής, σφραγίζει το ελληνικό τοπίο:

- ◆ Κάστρα που σώζουν την ηχώ από το πέρασμα των σιδηρόφρακτων σταυροφόρων ευγενών και πολεμιστών από τα ελληνικά μέρη, καθ' οδόν προς τους Αγίους Τόπους.

- ◆ Σκαρφαλωμένα σε βουνά και λόφους, επιβλέπουν εξοχικούς πύργους με γοθικά οξυκόρυφα τόξα, οχυρωμένα λιμάνια και παραλίες πόλεις

- ◆ Γεμάτη καστροπολιτείες και οχυρωματικούς οικισμούς η χώρα μας. Ολα αυτά τα επιβλητικά αρχιτεκτονήματα προστάτευαν τους κατοίκους αυτής της χώρας από εισβολείς και επιδρομείς, από ληστές και πειρατές.

- ◆ Η ανάγκη φρούρησης και άμυνας των οικισμών οδήγησε στην κατασκευή οχυρώσεων, ήδη από τους προϊστορικούς χρόνους. Ακροπόλεις ή κάστρα κατασκευάζονταν ανάλογα με τις απαιτήσεις και τα ιστορικά δεδομένα κάθε εποχής.

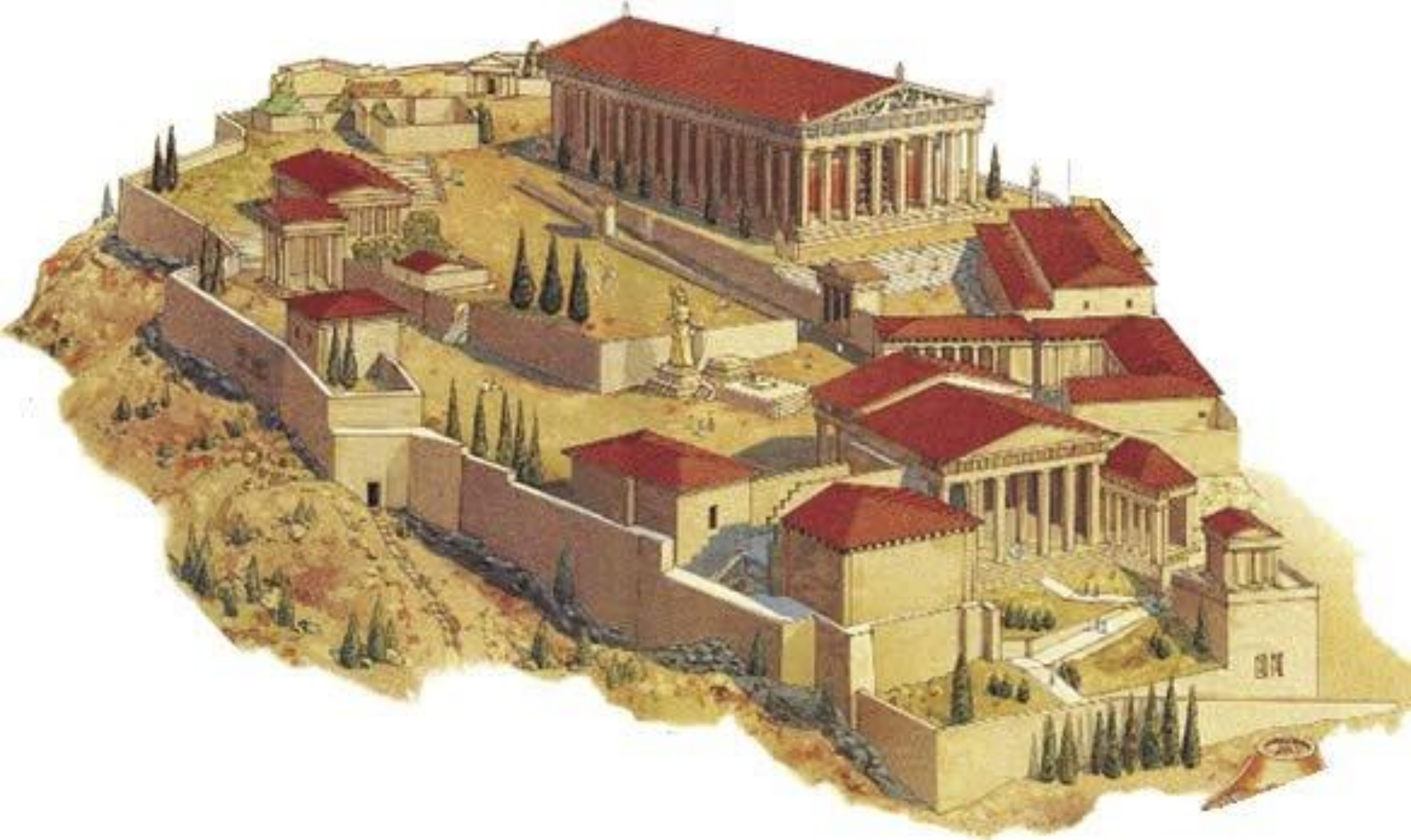
- ◆ Πρόδρομες μορφές οχυρωμένων ακροπόλεων συναντώνται στον ελληνικό χώρο στους νεολιθικούς οικισμούς του Σέσκλου και του Διμηνίου της Θεσσαλίας (5η χιλιετία π.Χ. περίπου).

- ◆ Οχυρωμένες ακροπόλεις, με εντυπωσιακή και μνημειώδη τοιχοδομία, εμφανίζονται κατά τους μυκηναϊκούς χρόνους (1600-1150 π.Χ.)

- ◆ Την παράδοση των μυκηναϊκών ακολουθούν οι ακρόπολεις των αρχαίων ελληνικών πόλεων. Καταλαμβάνουν κατά κανόνα την κορυφή φυσικά προστατευμένων λόφων και οχυρώνονται με τείχη. Γύρω από αυτές εκτείνεται ο οικισμός (το άστυ), που συχνά περιβάλλεται με οχύρωση.

- ◆ Την παράδοση των αρχαίων ακροπόλεων ακολούθησαν τα κάστρα που κατασκευάστηκαν κατά τους μεσαιωνικούς και νεώτερους χρόνους. Σε αρκετές περιπτώσεις μάλιστα διαπιστώνεται συνεχιζόμενη κατοίκηση από τους αρχαίους έως τους νεώτερους χρόνους (π.χ. Ακρόπολη Αθήνας, Ακρόπολη Κορίνθου / Διοσκουρίωνος)

- ◆ Και τα κάστρα που προστάτευαν τις πολιτείες των βυζαντινών χρόνων κατασκευάζονταν σε κορυφές λόφων. Τα τείχη τους ακολουθούσαν τις ανωμαλίες του εδάφους, ενώ κατά διαστήματα προέβαλλαν από αυτά ορθογώνιοι ή στρογγυλοί πύργοι.

by Milionis Mattheos

- ◆ Κάστρα όμοια με τα βυζαντινά έκτισαν και οι Φράγκοι στα εδάφη του ελληνικού χώρου που κατέλαβαν μετά το 1204. Πολλά φραγκικά κάστρα και πύργοι σώζονται στην Πελοπόννησο (τα πιο γνωστά στο Χλεμούτσι, την Καρύταινα, το Μυστρά και το Γεράκι).

- ◆ Οι Οθωμανοί, μετά την κατάληψη και των τελευταίων βυζαντινών κέντρων στα μέσα του 15ου αι., δεν προχώρησαν στην κατασκευή νέων κάστρων. Αρκέστηκαν απλώς να επισκευάσουν τα ήδη υπάρχοντα ή να κατασκευάσουν συμπληρωματικά έργα.

- ◆ Ιδιαίτερη μνηεία πρέπει να γίνει στα κάστρα που έκτισαν οι Βενετοί στις περιοχές του ελληνικού χώρου που κατέλαβαν κατά τους μεσαιωνικούς χρόνους.

◆ Πρόκειται για έργα επιβλητικά, με επιμελημένη τοιχοποιία, μνημειώδεις πύλες και χαρακτηριστικό γλυπτό διάκοσμο, χτισμένα σε χαμηλούς λόφους ή πεδινές παραθαλάσσιες εκτάσεις. Τα γνωστότερα ενετικά φρούρια βρίσκονται στην Κρήτη στην Κέρκυρα

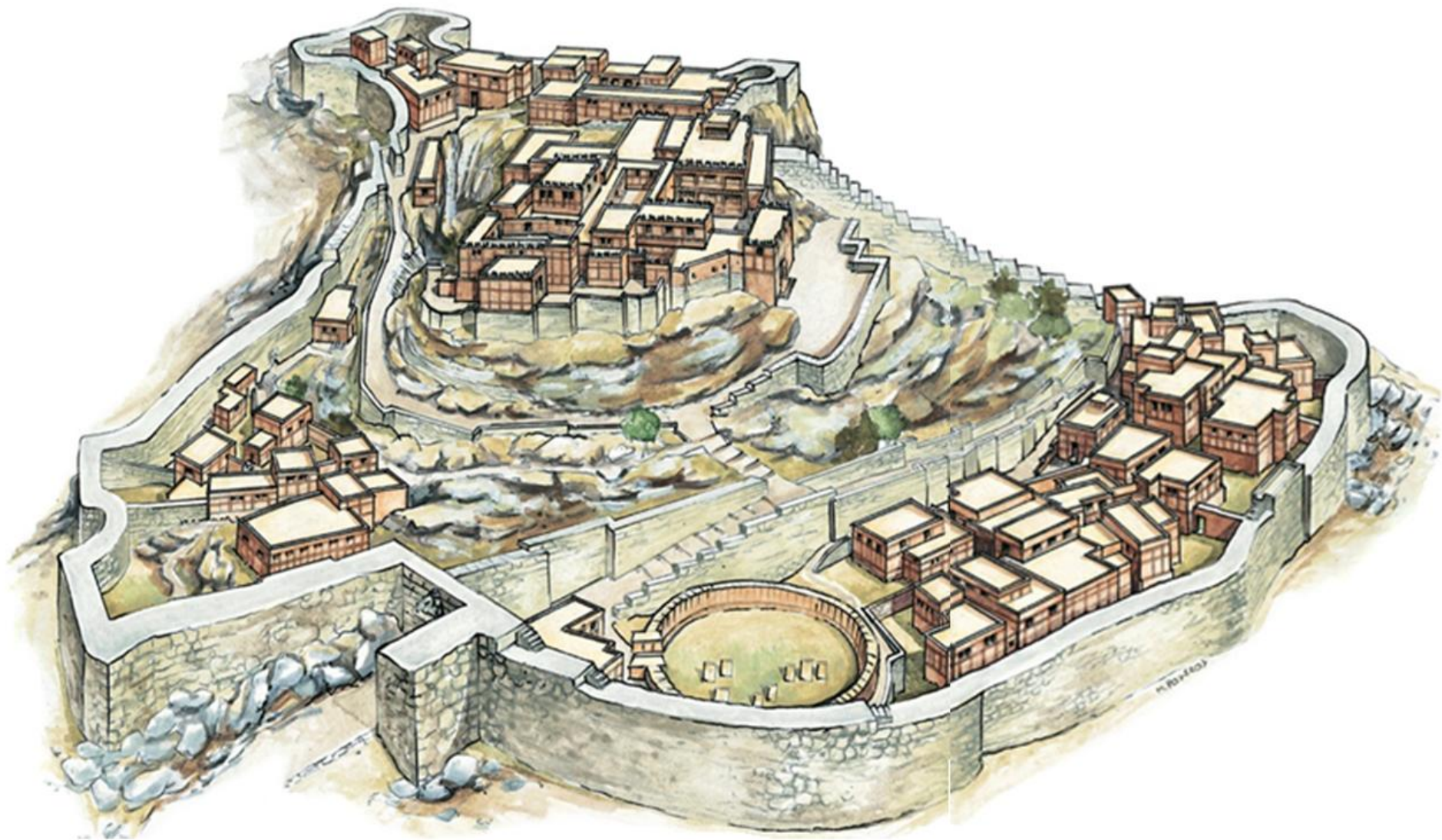
- ◆ **Κάστρο** - Μια λέξη που συνδέεται με το όνομα πολλών βασιλιάδων και ηγεμόνων, μια λέξη που υπογράμμιζε τον πλούτο και την εξουσία. Αντικατέστησε τις λέξεις τείχος και ακρόπολη και επικράτησε στις ελληνικές πολιτείες από την εποχή της Ρωμαϊοκρατίας.

- ◆ Τα κάστρα ήταν πέτρινα ψηλά τείχη που περιέβαλλαν τις πόλεις. Συνήθως όμως χτίζονταν σε υψώματα ή λόφους και γύρω τους αναπτύσσονταν πόλεις. Μέσα σ' αυτά βρίσκονταν τα ανάκτορα των ευγενών και των βασιλιάδων και οι εγκαταστάσεις του στρατού

- ◆ Συνήθως γύρω από κάστρο κατασκευάζονταν και ένα δεύτερο τείχος « το προτείχισμα» και γύρω από αυτό τάφρος για καλύτερη άμυνα.

- ◆ Ακόμη, τα κάστρα είχαν δεξαμενές νερού, αποθήκες τροφίμων και εφοδίων. Τα πρώτα κάστρα είχαν περιορισμένη έκταση. Με την πάροδο του χρόνου οικοδομήθηκαν μεγαλύτερα και πιο εντυπωσιακά.

- ◆ Από τα τείχη εξείχαν οι πύργοι, κυκλικοί ή πολυγωνικοί, που συνδέονται μεταξύ τους με εσωτερικούς διαδρόμους. Έτσι, κατά τις πολιορκίες οι στρατιώτες μπορούσαν να περάσουν από το ένα μέρος στο άλλο χωρίς να γίνονται αντιληπτοί από τους εχθρούς.

- ◆ Τα υπερμεγέθη αυτά μεσαιωνικά κάστρα ήταν τα ισχυρότερα αμυντικά έργα όλων των εποχών και ο πολεμικός πύργος ήταν το σπουδαιότερο συστατικό αμυντικής τεχνικής μέχρι και της ανακάλυψης της μεταλλικής σφαίρας πυροβόλου τον 16ο αιώνα.

© 2006 forias

- ◆ Στα μεσαιωνικά κάστρα ο ακρόπυργος αποτελούσε το επίκεντρο της αμυντικής οργάνωσης και ήταν το τελευταίο καταφύγιο των υπερασπιστών όταν εισέβαλαν οι πολιορκητές.

- ◆ Η "αχίλλειος πτέρνα" του κάστρου ήταν η πύλη, για την προστασία της οποίας υψώνονταν αμυντικοί πυργίσκοι.

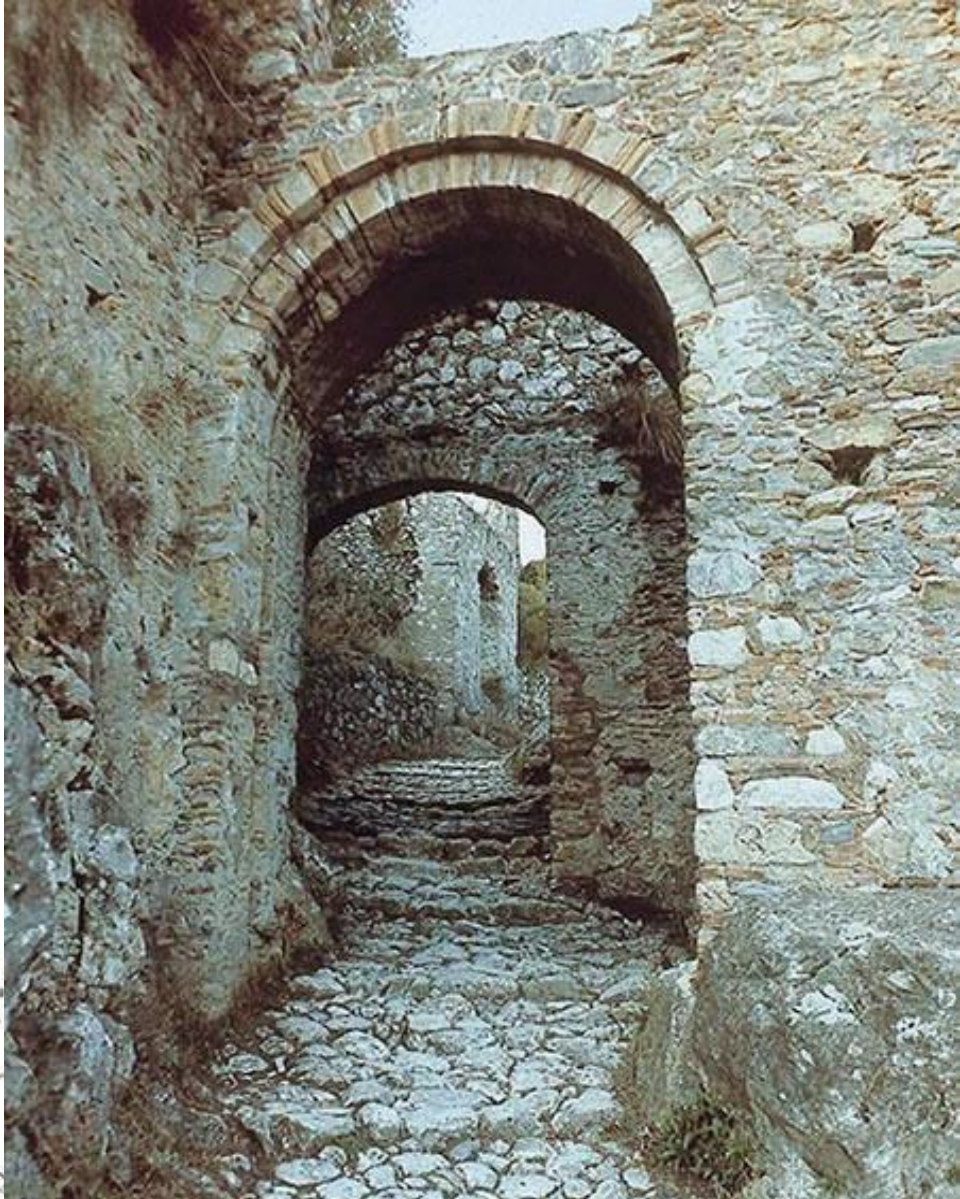
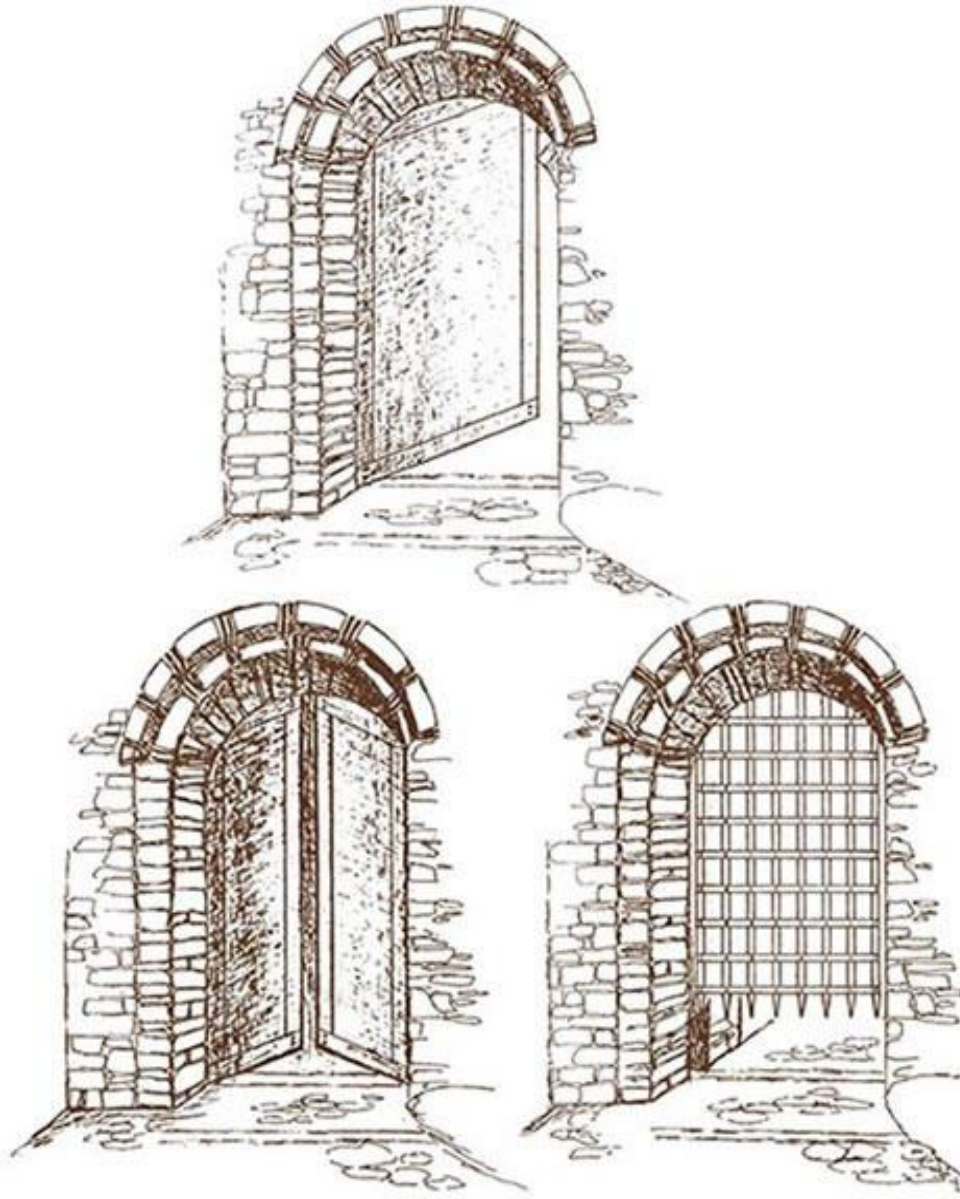
- ◆ Για τον αποκλεισμό της διάβασης προς αυτή επιστρατεύονταν θύρες, κινητά μηχανικά κιγκλιδώματα, καταπακτές και αμυντικά ξώστενα

- ◆ οι λεγόμενες "ζεματίστρες", τεχνική που αναπτύχθηκε μετά το 13ο αιώνα.

- ◆ Οι πύλες κλείνουν με μία ή δύο ξύλινες θύρες, οι οποίες φέρουν μεταλλική επένδυση, ή με σιδερένια καταρρακτή καγκελόπορτα (σιδερόπορτα).

- ◆ Τα κάστρα και η οχυρωματική αρχιτεκτονική κάποτε δέσποζαν σ' όλη την Ελλάδα, ενώ σήμερα, πλην εξαιρέσεων, ερειπωμένα πια αποτελούν μουσειακό είδος. Πίσω από τα τείχη τους, οι αιώνες εκμηδενίζονται και ο επισκέπτης τους έχει την εντύπωση ότι ξαναζει μέσα σ' αυτά την Ιστορία του τόπου.

- ◆ Η τρομακτική όψη των τειχών, η δυσκολία της κατασκευής τους, οι δαιδαλώδεις λαβύρινθοι του εσωτερικού των κάστρων, οι συρράξεις που έβαψαν με αίμα τις συμπαγείς πέτρες, η βιαιότητα που κρύφτηκε πίσω από τις βαριές πόρτες, πυροδότησαν αιώνιους θρύλους που πλανιούνται σαν ομίχλη γύρω τους.

- ◆ Οι αρχαίοι πίστευαν ότι τα φρούρια κατασκευάστηκαν από άτομα με υπερφυσικές ικανότητες που είχαν τη δύναμη να μετακινήσουν τις τεράστιες πέτρες. Με την ιδέα ότι τα φρούρια ήταν απαραβίαστα επονομάστηκαν πολλά σε «Σιδηρόκαστρο».

ΚΑΣΤΡΟ ΩΡΙΑΣ - ΤΕΜΠΗ

ΚΑΣΤΡΟ ΩΡΙΑΣ - ΑΜΦΙΣΣΑ

- ◆ Υπάρχουν αρκετά κάστρα που τα διαφέντευε μια πανέμορφη πριγκίπισσα και μετονομάστηκαν σε «Κάστρο της Ωριάς» (της ωραίας) μετά το θάνατό της.

◆ Οι δαιδαλώδεις στοές των κάστρων ολοκληρώνουν το μυστήριο ενός κόσμου που ξέρει να κρατάει καλά τα μυστικά του.

- ◆ Οι στοές μπορεί να εκτείνονταν σε απόσταση πολλών χιλιομέτρων και να λειτουργούσαν ως έξοδοι διαφυγής ή να επικοινωνούσαν με άλλους πύργους.

- ◆ Οι τοίχοι ακόμη ηχούν από τα βογκητά των φυλακισμένων στα μπουντρούμια των κάστρων. Τα κάστρα ως φυλακές γνώρισαν πολιτικούς κρατουμένους, ποινικά παράνομους, ιδεολογικά διαφωνούντες ή ασθενείς φυλακισμένους όπως οι λεπροί του κάστρου της Σπιναλόγκα.

- ◆ Μερικές από τις μελανές σελίδες της ιστορίας μας γράφτηκαν σε φυλακές όπου κρατήθηκαν σημαντικές προσωπικότητες όπως ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης στο κάστρο του Παλαμηδίου.

- ◆ Η τρομερότερη όμως όλων ήταν η φυλακή της Θεσσαλονίκης, το τρομερό Επταπύργιο που μετονομάστηκε σε Γεντί Κουλέ.

- ◆ Ο δε Λευκός Πύργος χρησιμοποιήθηκε από τους Γενίτσαρους σαν φυλακή θανατοποινιτών.

ΤΑ ΚΑΣΤΡΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

- ◆ Η Ελλάδα αποτελεί μία από τις λιγοστές χώρες στην υφήλιο με τόσα πολλά κάστρα και φρούρια. Στον ελλαδικό χώρο υπάρχουν πάνω από 600 κάστρα, φρούρια και πύργοι, η κατάσταση των οποίων ποικίλει από άριστη έως χείριστη σε ορισμένες περιπτώσεις.

- ◆ Υπολείπεται μόνο οριακά από χώρες όπως η Αγγλία, η Σκωτία, η Γερμανία ή η Ισπανία.

ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΚΑΣΤΡΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

- ◆ Η ιστορία των κάστρων είναι η ίδια η Ιστορία του τόπου, η οικονομική, η κοινωνική, η στρατιωτική.
- ◆ Κτίστηκαν με πολλή σοφία σε υψώματα, δίπλα σε ακτές και λιμάνια, κοντά σε ποτάμια ή εμπορικούς δρόμους της αρχαιότητας και του Μεσαίωνα.

- ◆ Σήμερα εντυπωσιάζουν με τις μεγάλες τους διαστάσεις και τη συμπαγή τους τοιχοποιία, τους πανύψηλους πύργους τους, τις καλά προστατευμένες τους πύλες και τις σκοτεινές αίθουσες.

- ◆ Τα κάστρα της Ελλάδας δεν αποτελούν απλά ένα κομμάτι του μακρινού παρελθόντος, οχυρά που έζησαν ένδοξες στιγμές μόνο κατά τον μεσαίωνα ώστε μετά το τέλος του να σωπάσουν, όπως συμβαίνει σχεδόν σε κάθε άλλο κράτος της Ευρώπης. Αντιθέτως, απασχόλησαν τη διεθνή ευρωπαϊκή πολιτική και πολεμική σκηνή πάμπολλες φορές κατά τη νεότερη ιστορία.

- ◆ Ακόμα όμως και μεσαιωνικά οχυρά που σήμερα δεν διασώζονται παρά κάποια ερείπια, έχουν αφήσει το στίγμα τους στην περιοχή και έχουν παίξει σημαντικότερο ρόλο στην ιστορία του τόπου μας.

- ◆ Σήμερα η εικόνα που αντικρίζει κανείς στα περισσότερα κάστρα είναι θλιβερή. Τα κτίσματα στο εσωτερικό των κάστρων είναι μισογκρεμισμένα με εμφανή τα πλήγματα του χρόνου αλλά και της σημερινής αδιαφορίας. Δεν υπάρχει κανένα σημάδι περιποίησης, ανάπλασης ή επισκευής στους χώρους αυτούς.

- ◆ Η ανάδειξη και προβολή των κάστρων, των πύργων και γενικά των οχυρώσεων συνδέεται άμεσα με την ανάδειξη της ιστορικής παράδοσης και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ελλάδας.

- ◆ Τα κάστρα μπορούν να αναδειχθούν σε ξεχωριστούς προορισμούς, καθώς συνδέονται με σημαντικά ιστορικά γεγονότα από την αρχαιότητα μέχρι και τη νεώτερη Ελλάδα, με πολιτισμικές παραδόσεις και επιρροές από τους λαούς που πέρασαν από την κάθε περιοχή.

- ◆ Οι τοποθεσίες που βρίσκονται τα κάστρα, η ομορφιά του φυσικού τοπίου και η πανοραμική θέα ορεινών και παραθαλάσσιων περιοχών προκαλούν το ενδιαφέρον του επισκέπτη για μεγαλύτερες ή μικρότερες πεζοπορικές διαδρομές ιδιαίτερα προς τα κάστρα που δεν είναι προσπελάσιμα μέσω του οδικού δικτύου.

- ◆ Η αρχιτεκτονική των κάστρων σε συνδυασμό με το φυσικό τοπίο αποτελεί σε πολλές περιπτώσεις ιδανικό περιβάλλον για τη διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων.

- ◆ Η Ελλάδα έχει σημαντική υστέρηση στην διατήρηση, ανάδειξη και προβολή της Μεσαιωνικής πολιτιστικής της κληρονομιάς, σε σχέση με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Ως εκ τούτου, καθίσταται αναγκαία η υλοποίηση των ακόλουθων, ενδεικτικών έργων:
- ◆ Χαρτογράφηση και αποτύπωση των κάστρων, με τη χρήση νέων τεχνολογιών.
- ◆ Σήμανση και ηλεκτροφωτισμός των κάστρων.
- ◆ Εκπόνηση μελετών και κατασκευή οδών πρόσβασης για όλα τα κάστρα, ανεξαρτήτως μεγέθους.

ΕΝΩΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ
ΜΕ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΚΑΣΤΡΑ

- ◆ Η Ένωση Ελληνικών Πόλεων με μεσαιωνικά κάστρα, αποτελεί μια προσπάθεια της τοπικής αυτοδιοίκησης, απαριθμεί 45 μέλη. Μεταξύ άλλων είναι: τα Χανιά, το Ναύπλιο, η Κόρινθος, το Ρέθυμνο, η Ρόδος, η Κοζάνη, οι Σέρρες, τα Σέρβια και το Σουφλί.
- ◆ Στόχος είναι και στη χώρα μας, τα μεσαιωνικά μνημεία να αναδειχτούν, να προβληθούν και να ενταχτούν στη ζωή των τοπικών κοινωνιών, όπως συμβαίνει σε χώρες του εξωτερικού.

- ◆ Πολλά κάστρα εγκαταλειμμένα και απαξιωμένα με χορταριασμένα τα μονοπάτια που οδηγούσαν σ' αυτά και ετοιμόρροπα τα αρχιτεκτονικά τους λείψανα, έγιναν επισκέψιμα με ασφάλεια και παροχή όλων των αναγκαίων υπηρεσιών. Μερικά από αυτά εκπλήσσουν τον ταξιδιώτη γιατί, ενώ βρίσκονται στη μέση του πουθενά, αποτελούν στολίδι στο νυχτερινό τοπίο και την πιο ζωντανή διαφήμιση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

- ◆ Κάστρα βυζαντινά, κάστρα των Ιωαννιτών ιπποτών, κάστρα βενετικά, κάστρα γενοιάτικα, κάστρα ελληνικά απ' άκρη σ' άκρη στη χώρα. Κάστρα ερειπωμένα, άλλα "αξιοποιημένα" κι άλλα αλλοιωμένα.
- ◆ Μόνα τους, ούτως ή άλλως, αφηγούνται το μύθο τους ή την ιστορία τους. Αν προσπαθήσει κανείς με τυχαίες παρεμβάσεις να μιλήσει αντί γι' αυτά, μπορεί και να διαστρεβλώσει την ιστορία...
- ◆ Εκείνα φαίνεται πως το μόνο που ζητάνε είναι λίγη φροντίδα για να συνεχίσουν να μιλάνε.....

Οδοιπορικό στα μυστήρια μονοπάτια
των κάστρων!

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

Σαν αντικρίζω των τειχών τους πέτρινους τους πύργους που στέκονται αμίλητοι, γκρίζοι και γερασμένοι, ακούω τους απόηχους από κλαγγές των όπλων, από βολές των κανονιών και από κραυγές της μάχης.

Το κύμα σμίλεψε βαθιά τα γκρίζα τα λιθάρια κι ο χρόνος σάπισε γοργά τα φονικά κανόνια, μα τα φαντάσματα ψυχών που γίνανε θυσία γυρνάνε ακόμα στις στοές και στων τειχών τις πύλες.

Μα σαν το απόβραδο θα δω το φωτισμένο κάστρο που καθρεφτίζεται γλυκά στην κρυσταλλένια αλμύρα, οι αισθήσεις μου υπερβαίνουνε το ρου της ιστορίας και με οδηγούνε να γευτώ εικαστικά τον κόσμο.

Ξεχνώ τους βάρβαρους λαούς, το σίδηρο, το ασάλι, ξεχνώ πατρίδες και εχθρούς, φιλίες και προδοσίες, ξεχνώ το αίμα που έτρεξε μες στην καυτή την άμμο κι αφήνομαι να ναρκωθώ στου κάστρου τη μαγεία.